Núm. 74

Tomo 7.º

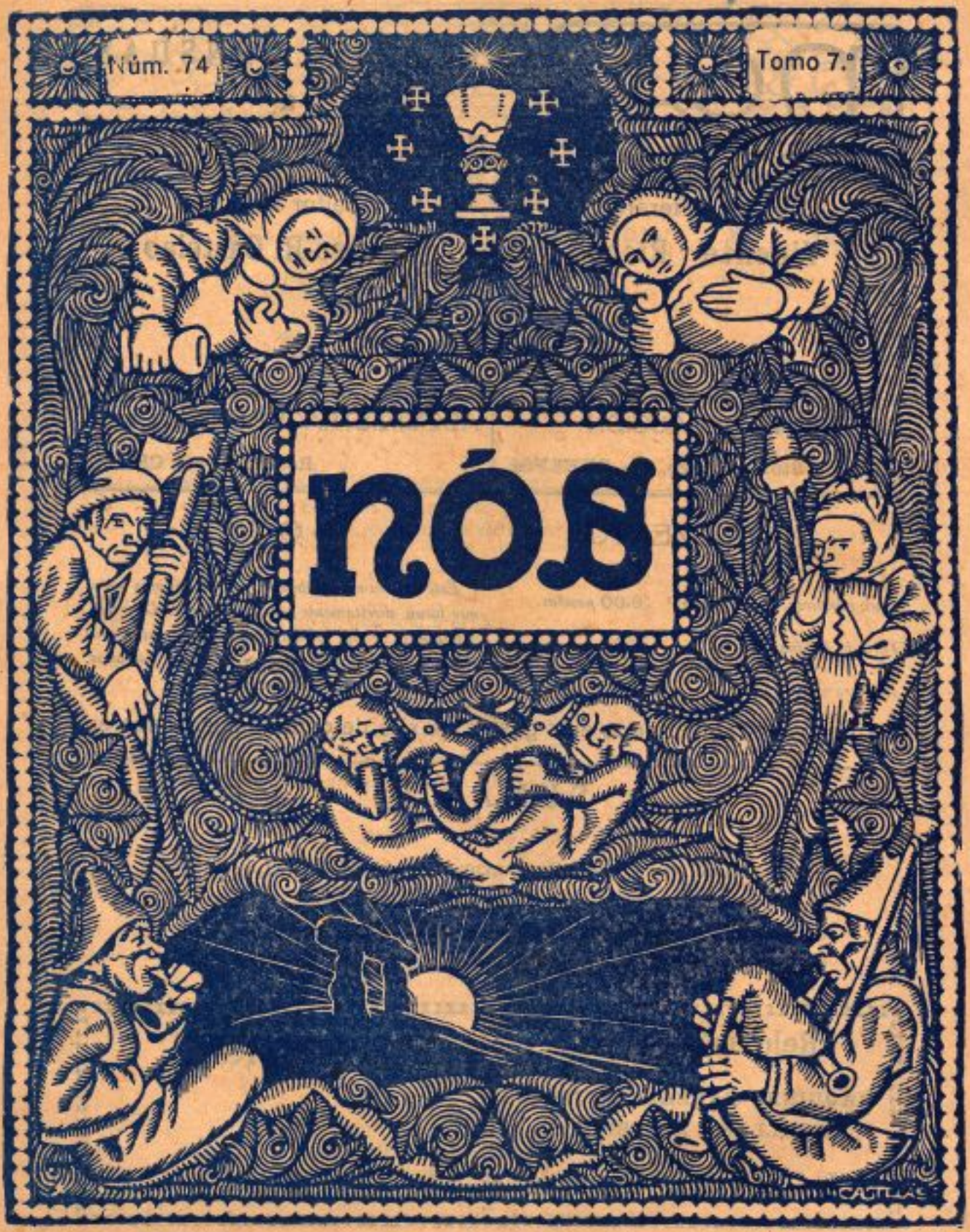

nós.

BOLETÍN MENSUAL da CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Adeministrador
ANXEL CASAL

DIREICIÓN E REDAUCIÓN:
Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
Real, 361.°—A CRUÑA

ABONAMENTO

Doce números, na Península	6'00 *pesetas.*
Fora da Península	8'00 »
Número solto	0'70 »

NOTA

Este boletín non pubricará máis orixinais qu'os que foran direitamente solicitados pol-a Direición. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redaución.

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

Pamir (remate), por GEORGE CHENNEVIÉRE. Traduzón de R. O. P.

O Señor Feudál, por V. RISCO, dibuxo de XORXE LORENZO.

Catálogo dos Castros Galegos, pubricado pól-o S. d'E. G.

Os homes, os feitos as verbas, POL-A REDAUCIÓN.

Reloxería ZENITH

MAQUINAS PARLANTES. DISCOS
AGULLAS e ACCESORIOS

M. CALVIÑO - Ourense

Vicente Risco

Abogado

Santo Domingo, 47-2.° Ourense

nós

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano XII ★ Ourense 15 de Febreiro do 1930 ★ Núm. 74

P A M I R

(remate)

Pasou o tempo en que n'un branco touro,
Cruzabas os estreitos e os mares,
Sin mais medo que por teus pés de rosa.

—

Pasou o tempo en que sobr'o bridón,
C'o teu casco e tua cota de guerra,
Ías pra salvar Xerusalém.

—

E lonxe o tempo en que tiara na testa,
Globo na mán, espada ô costado,
Forte de Deus, anatematizabas.

—

E lonxe o tempo cando n'os galeós,
Tí traguías, borracha de conquista,
O ouro que fixo medrarche as uñas.

—

Fuxíu o tempo no que dina de teu nome,
Tí paseiabas c'a «Marsaillaise»,
Crarís de pé, a virxen Liberdade.

—

Mil anos de reinado decrebaron teus ollos
Teus nemigos pillaranche na casa,
Reina dos grandes ollos, tí ô quixeches.

—

Mortos teus deuses. Teu poder caído.
Non te queixes. E millor que durmas
Descontando algún perdón da sorte.

***

Bela Europa d'outrotempo
Xa non te prace teu leito.
Non era preciso por
Tantos Cesares e Reises,
Tantos mozos capitás.
Tí desfaste c'o traballo:
Vende os mobles como leña.

—

Sobr'o liño e os encaixes,
Cantas regadas bebiches
O viño seco e os bicos
No tempo en que fuches bela.
O viño non te custaba,
E tí apenas dubidabas
Qu'os bicos custan ben caros.

—

Doce aboa os grandes ollos.
Ti gustas sangue de mais
Pra somentes regar cinzas.
Deberas contar un pouco.
Aquil viño é mas barato
Que o outro que te pagaban.
Mais iste rúbese a testa.

—

Beilaron demais tuas fillas
Bela Europa d'outrotempo.
Enfría o vento. Abrígate.
As tolas tanto suaron
Pol-a espalda e pol o peito
Qu'apesares das pelicas
Poden pillar un costado.

***

Escoitasme sin resposta e sin bágoas fáste a forte.
Si non tés repentimento abondaría unha bágoa
Pra acariñar o Destino e conxurar a desgraza.

—

Eu soilo podo falarche como un honrado intendente
Que incrinándote a soá te presenta ben as contas
Esquirtas de sua mán sobre follas ben rayadas.

—

Eu coñezo as tuas mágoas. Apiedeime cinco anos
Dend'un sitio en que teus ollos non podían albiscarme,
Tan secreto era o refuxio e tan neboento o ceo.

—

Interésame a tua sorte por negocios de familia,
Non porque agarde de tí o legado mais cativo,
Sinon porqu'inda me lembro que son fillo de París.

—

As donas arregradoras non teñen sempre o vagar
De vixilar os retretes nin ter conta das cociñas,
Seu posto está no salón, xunto das tazas de prezo.

—

Eu estimo pouco o the. Góstame mais o Borgoña,
O que espalla pol-o corpo unha legría picante
Que non saben apañar os profanos d'alén mar.

—

Teño perdido a piedá. E fáloche sin vergonza.
Quixera desenrugar o pergameo da tua cara,
Xa que dirixes os xogos e presides o xantar.

***

A sala recende a táboas, a potaxes e frituras.
Despachaivos, esfameados, de tomar posto na mesa.
Si a villa coxéa un pouco, está fresquiña a manteiga,
Que pol-a decenza a todos vos será servido en cunchas.
Senadores, diputados, ministros, subsecretarios,
(Un poeta tén dereito a iñorar as etiquetas),
Agregados, conselleiros, intendentes, comisarios,
Apóstolos do «civismo», da lei e da «democracia»,
Práceme olláros comer e beber, ansí de preto,
Poil-o home endexamais minte posto en presenza do asado.
Mais, lexos do anfiteatro e da maestá da tribuna,
Onde, fai mais de cen anos, representades comedias;
Lonxe dos sillós Luís XV, onde afundides as nádegas,
Runfando sempre proieutos que morren sobr'o tapiz,
Perdedes na vosa talla e na vosa autoridade,
Inda que vos cinga as tempas a coróa dos «eleitos».
Calcados, e castos vellos cuia honorabre virtude
Morrerá homildemente n'algún galante pisiño;
Catarrentos, c'o naris tremante baixo dos lentes
E cuios dedos xa murchos collen fresas maxinadas;
Piratas de mil partidos, mariquiñas empoeirados;
Barrigudos, barbas tristes, abogados, profesores,
D'os que o mol feble falar perora nos esquinales,
Cagatintas, lacayada, escribas «radicallada»,
Criados de galiñeiro que mantedes con programas
A galiña eleutoral c'o seu cú ben deprumado.
Os que inaugurades pontes, tumbas, estatuas heroicas,
¿Cando vos fatigaredes de nos fartar de discursos?
Repúbrica do ano dous severa com'unha espada,
Firamos sin compasión a morea titiriteira,
Ou millor, deixal-os xa que se movan ô seu modo,

Agardando a barredela do furacán derradeiro.
Dinamonos concedervos, convidados do banquete,
Por sinxela compasión o descanso d'un bo postre.
Está pregado o rón o mesmo qu'os cigarriños.
Vosas caras fan sorrir. Coidariase que tocades
O vidro do reló voso e frío do voso carrolo.
Coma por asegurarvos o xurdir d'un pesadelo
Que a testa e o curazón están inda ben cinguidos.
Consolai voso valor. Axustade as corbatas.
Fondide vosos discorsos nas escumas do Champagne,
Bebede todo d'un grolo, e rematamos mais cedo.

***

Eiquí é onde se baila,
Franco a franco, eu a eu,
Pe a pé, meixela a meixela.
E a soá e tan lisa
Que a man decorre
Dos hombreiros que xiran
Ôs riles tangueantes.

—

Cinema. A «estrela».
Un licor escolleito,
Mollos de lus
No cume dos treitos.
Un incendio de verbas.
Fogo pendurado do ceo
Moitedume agunizante.

—

Xabóns, brasas, delirio,
Emborráchase a sombra
A porta dos bares.
O baile centauro
Pónse as esporas
E colle o látego
Pra incirrar a besta.

—

A velocidade. A morte.
Pernas e rodas.
Un xuramento. Sport.
O mozo e a propina,
Escaleira pr'o «jazz».
E o ritmo que se morde
Pra logo vomitale.

—

As pérolas, as peles.
Fuxen brancos de carne
Baixo velos lixeiros.
Nas apertas do negro
A princesa emigrada
Lembrase do gran duque
E pide mais licor.

—

N'ista hora coce o forno,
E o mouro maquinista,
Dirixe car'a mar
Un tren todo de ricos;
A hora en que o obreiro
Frótase os ollos
Para baixar do leito.
Bela noite de baile!

***

Todo é no mundo tolo arripios e de contiños,
Hastra o aire que se respira tén un gosto adulterado.
De cada fenta do chán xurde o día unha ameaza.
Nosa sorte está nas maus de seis porcos petroleiros
Que manxan ovos fritidos e beben auga de Vittel,
Disputándose por radios os petróleos de Mosul.

—

Comezóu o teu suprizo. Será longo probe Europa.
Os que tí finxes amar non te queren perdoar
D'haber esquencido e faltado a tua palabra.

—

En compaña dos soldados lixaches tua fidalguía.
A humanidade vixílate mais non te respeta xa.
Chegoute a tí de facer penitenza, axionllada.

—

O martirio será duro, teño vergonza por tí.
Chégache moito mais frío pol-o ollo da pechadura
Do preciso pra xiarte, bela Europa d'outrotempo.

—

Vinganza sobre Sabaoth, sobr'o Eterno dos Exércitos!
Que non salferiras onte, cando podías, a miseria,
Da que coidas que viviches, e da que mañán morrerás?

—

Tomarás por defensores a triste abenza de reises,
Que tí gardas en pensión como os pavos nos xardís,
Pra a reprodoiceon, o ornamento e a parada.

—

Acetarías por xefes a grea de diutadores
Qu'erguen seus brazos ô ceu invocando a sua estrela
E que quixeran ser César coma non fôra en Tarsalia?

—

Corre o sangue por teus muros, vella criadora de guerras.
Oio berros d'inocentes saindo das tuas cadeas,
E o odio vaite criando unha fronteira mortal.

—

A axuda non tés dereito. Vaite envolvendo o castigo.
Seus cabalos mollan xa as pernas nos teus ríos.
E revolven as narices diante dos teus lameiros.

—

Eu anuncio a negra loita, o escurecerse dos ceos,
Un formiguexar de ratos en dédalos invisibres,
Estoupos descoñecidos tral-as montañas de néboa;

—

O estrondar dos tambores, e o brilo das trompetas
E, por'o alen do deserto de vilas e de campias,
Un xurdimento baril, ô soar ceibe e trunfal

—

Do fouciño na outa herba e do martillo no ferro!

III

Mais deixádeme un pouquiño pra que respire ô meu gosto,
Teño fris por rubir o leito das invasiós,
Baixo o sino de Atila e de Tamerlan o Coxo.
O aire da estepa núa refrescará meus cabelos,
E irei rubindo sin medo as rubidas do Pamir.

—

Pamir, onde reina un vento de outuras non conqueridas,
Treito do mundo, altar de pedra baixado o Ocidente,
Eu non toco c'os pes nin as mans inocentes
Pamir, fogar da Eurania, privado de vestal,
Ouh; dozura e violenza pr'o home de cen sigros!

—

Ningún feitizo pra deter a medra do meu ensoño,
Ningún albre; soilo a nube riba dos azues neveiros.
Somentes a canzón do aer, ceibe d'homes e de bestas.
Todo ollar xurde do esprito, toda arela da estenseón,
E hourizonte car'a China todo de sal centilea.

—

Non temas de te perder, pelingrin das soedades.
O sol nasce eiquí no Oriente como sobr'as terras baixas.
Podes ollar dend'eiquí camiñar as caravanas
Que cruzan pol-o deserto e pol-ó gran val dos aires,
E a estrela loce xusto sobr'o andar dos viaxeiros.

—

Nô do creado e calma da duración!
Pamir, dime os nomes dos pobos que morreron.

Ti nin xiquer ôs sabes. Pois son mil e outros mil,
E todos misturanse nos beilados de Çiva.
Mais eu oio rubir o santo cantar do home!

***

Do mouro fondo dos tempos,
Il rube, vestido
De forza e de valor.
Gracias lle sean dadas!

—

Sangrou sua tenra carne.
Os seus membros sofriron.
E suas mans loitaron.
Xustiza a sua miseria!

—

Garda seu corpo a traza
Das poutas da besta
E da servidume.
Pasa toda a sua raza!

—

Il incrinou a testa
E dobrou os xionllos
Por vaas orazós.
Groria a il sobr'a terra!

—

Il deitou o corpo
Baixo o peso dos deuses,
Dos reises, dos destinos.
Groria a il nos ceus!

—

Os deuses teñen morto.
Os reises son fuxidos.
Seguen ô home os destinos.
Groria eterna a il!

—

O esprendor dos seus ollos
E o faro do mundo.
Il é o rei da terra
E o gardador do fogo.

—

Mais il dubidou tanto
Que s'asombra d'ollar
Rayolar dos seus dedos
A yalba da victoria.

—

Groria eterna a il!

***

Corre o tempo. Corre meu sangue. Corre a miña vida,
Falo o nome dos que me levan mais adiante.
Eu xa traspasei a zona das tromentas,
Fazendo voto de prudenza e deixando a envexa.

—

Eu desprezo o signo e o balbordo valeiro.
Eu refrexei o todo, espranzas, medos, remorsos,
Lembranzas e desexos, ensonos e ambiciós,
N'un calado refuxio onde ninguén me chega.

—

Do faro isolado onde eu quixen rubir,
O estrondar do océano non encubre a vos

Do labrego que sembra ou do soldado que bebe
N'istas sombrizas terras qu'eu non abandoei.

—

Eu non conto pra rén as gracias do amor,
Pois alá está miña vida que me vai vendimando,
Pois a morte é alá, sin paraíso nin anxes,
E porque meu peito bate cen mil ô día.

—

Meus ollos a ponla axexan na que pousan patas,
E pra millor consagrare a nova estación,
Cuia legría a xa un siño treicioeiro,
Eu dou iste momento a un vencedor de rosa.

GEORGES CHENNEVIÉRE
(1884-1927) † 20 Agosto 27.

Trad. R. O. P.
27 Febreiro, 1928.

O SEÑOR FEUDAL

Pois era un Señor feudal que dend'o mais outo da torre onde moraba, no cume d'ise curuto, podía dicir aquelo de: «cantas terras vexo, todas miñas son». E ao pé da torre tiña unha grande aldeia, case qu'unha vila, con moitas casas, onde vivía moita cristiandá. E toda a aldeia estaba cinguida d'esa muralla de bastiós macizos. Ata pode un maginar que todos vivian contentes e felices.

Mais chegou un tempo, en que todas esas terras qu'ehí vedes, cansaron, e houbo qu'ilas deixando a barbeito d'ano en ano, e despois houbo que deixalas descansar dous e tres anos, e por fin, foron quedando, unhas tras d'outras, todas a ermo. E a xente empricipiou a marchar, e fóronse indo, hoxe un casal, mañá outro, e asina deica non quedar ninguén na aldeia, senon foi o Señor feudal, cos seus cadelos, o seu faco e un vello escudeiro.

E as casas fóronse vindo abaixo, unha tras d'outra, deica que ficou raso tod'o recinto da muralla. E somentes a torre se tivo de pé.

E o Señor feudal morría de tristura.

Entón, pra volver poboal-as suas terras, mandou mensaxe pol-as aldeias d'arredor, pol-o seu vello escudeiro, acabalo do vello faco, chamando en todal-as casas, pra que viñeran tratar da fundazón d'unha grande cibdade ao pé do castelo.

E resultou qu'os homes non viñeron, porqu'andaban no traballo, mais, coma se trataba de fundar unha grande cibdade, as casiñas todas da ribeira, co-as suas ledas fe-

nestras, cos seus tellados de tella nova, co-as suas chemineias pintarrañadas, falaron unhas co-as outras e dixeron:

—Alá na cibdade, din qu'as casas valen moito, e que a xente dá moitos cartos por vivir n-elas, namentras qu'eiquí non valemos nada. Pol-o tanto debémonos ir pra a cibdade. Mais coma somos tan pequenas, e nas cibdades son tan grandes e de tantos pisos, se imos alá, nonos van querer. Mais ahí ond'o Señor da torre vai facer unha cibdade toda nova, pode ser que nos queira. Imos logo alá.

E encomenzaron a rubir pol-o curuto enriba, fóronse metendo pol-a imensa porta do recinto, e encheron o circo das murallas e cada unha púxose onde lle pareceu, unhas de frente das outras, ou apegadas, ou d'esguello, ou postas de cú.

Cand'o señor feudal, dend'o outo da torre, ollou o seu recinto cheo de casas, mandou ao vello escudeiro que fora aixiña pechal-a porta, non fora volveran marchar.

Ja viría a gente poboal-a sua vila, e se non viña, já il encargaría obreiros sen traballo a Alemaña ou a Ingraterra, ou labregos a Rusia, ou negros a Africa, ou bonecos de eses de farrapos a un bazar calquera, ou figuras de Nacimento.

Mail-as casas todas, que pensaban qu'iban armar co-elas unha grande cibdade con ruas e rueiros, fontes e pontes, e traída d'augas, e alcantarillado, e praza d'abastos, e carros eléitricos, e cristaleiras nas tendas, e boletís e jornais a vender pol-as ruas, de que viron que non viña ninguén pr'as alugare, emprincipiaron a berrar pol-os bicos desconxuntados das suas portas, a revirar os ollos das fenestras e a botar fume pol-as chemineias, e orgaizaron un gran mitin, póndose en rolde perto da porta'pra protestaren de teren sido postas en estado de detenzón ilegal.

Había unha un pouco birolla porque tiña unha fenestra mais outa qu'a outra, que era a que mais berraba, mais as que mais medo lle puñan ao Señor feudal, eran as que tiñan o tellado voadizo e botado pra diante com'unha bisera, pois aquelas, mal demo me non leve senón eran socialistas, ou ainda cousa pior.

N-iste intre, foi cando chegou o pintor, e compuxo o cadro que tendes diante.

E non sabemol-o que vai pasar... Eu ja estou vendo qu'o vello escudeiro vai cometer unha treición: vai abril-a porta, vaise meter n-unha das casas, vai facer ferver o caldeiro, e a casa, movida pol-a tensión ou forza elástica dos gases e vapores, vai surtir fumegando pol-a sua chemineia com'unha locomora, e atrás d'ela todal-as outras, enfiadas, formando un tren moi longo por ise camiñiño embaixo...

O pior é que postas a camiñaren d'ise xeito, xa se non van deter endejamais, senon que seguirán sempre correndo, correndo pol o mundo adiante, dando voltas e mais voltas ao noso esferoide achatado pol-os cabos do eixe, e cand'o mundo s'acabe e non teñan por onde camiñar, vanse ter que marchar pr'o praneta Marte, en precura d'outro Señor feudal, o qual, s'imos creer a Mr. Wells, ha estar moito mais civilizado.

Deseño de XORXE LOURENZO

Verbas de VICENTE RISCO

CATÁLOGO DOS CASTROS GALEGOS

PUBRICADO POL-A SEIZÓN DE PREHISTORIA
DO «SEMINARIO D'ESTUDOS GALEGOS DE SANT-YAGO»

CONSIDERAZÓNS ARQUEOLÓXICAS

CANTIDADE DE CASTROS.— Oito castros no terreo abranguido por cincuenta e tres parroquias é a densidade castrexa da rexión do Carballiño, densidade minima entre a das bisbarras ata de agora catalogadas, e que supera en flebeza a rexión de Celanova (dazaseis castros en cuarenta e duas parroquias) constituíndo un fenómeno de espricazón pouco doada.

A terra do Carballiño é rica en xeneral, ten prados xugosos, veigas lenturentas e vive n-ela na actualidade unha poboazón numerosa que se fai case mesta nas bandas de bocarribeira, parecendo por todas istas circustanzas que outrora, alá nos tempos anteriores â conquista romana, as suas condizóns naturaes deberían seren favorabeles pra un boo desenvolvemento da vida humán e recanto cobizadó pol-as tribus que entón inzaban a Galiza. A mais de elo pol-a sua altitude, clima e formazón xeolóxica, a terra carballinesa, ven ser unha continuazón do val de Vilamarín, no que os castros apreixanse de tal xeito, que chegan a contarse once nos termos de trece fregresías.

Craro está que algunha acropole poida ter desparecido sen deixar lembranza, como case lle ocurríu ó castro de Moldes, que conserva soio o nome despois de ter perdido todo siñal de fortificazón e todo vestixio folklórico, mais aínda admitindo tan remota posibilidade e asimesmo a de que algún recinto castrexo houbérase sustraído ós nosos inquéritos repetidos e coidadosos, sempre teríamos que o número de estazóns esquecidas ou non catalogadas non habia de ser de abondo pra alteirar no fundamental a relazón eisistente entre a densidade do país do Carballiño e a que fornece o veciño val de Vilamarín e a tamén veciña terra de Montes, ben provida de castros asegún testimoio de Barros Sibelo. (1)

Notábele é por outra parte o feito de alcontrárense as acrópoles carballinesas localizadas de preferenza nas zonas meros poboadas actualmente, é decir ó pe das serras que fan o límite pol-o norte e noroeste. Das oito catalogadas, seis (Outeiro do Castro, San Facundo, Cidá, Corneda, Souteliño e Meimón, sitúanse perto dos debalos da Martiñá, do Foxo do Cabrito e do Testeiro e soio duas (Moldes e Cameixa) adiántanse deica lugares que teñen certa fisonomía ribeirán.

E compre que lembremos agora que a terra do Carballiño presenta un caracter mixto de bocarribeira e de meia montana e que digamos que os vales inferiores do Avia e dos seus afluentes contan con moi escasos castros, escaseza que parez continuarse ríos enriba, namentras que a abondosidade do val de Vilamarín e da terra de Montes semella inzar a rentes das serras denantes citadas.

Será debida ista contradizón entre a cantidade de castros e a densidade da poboazón actual, a que a introduzón do cultivo da vide fixo que as xentes da meia montana emigraran cara os torróns baixos e quentes denantes non estimados? Haberá que apola a unha diversidade das condizóns políticas, na época protohistórica, que obrigaba na

(1) Véxanse pra os datos consignados os fascículos I e II do *Catálogo de Castros*, do «Seminario de Estudos Galegos» e as *Antiguedades de Galicia*, de Barros Sibelo.

meia montana a vivir en lugares fortes ou baixo a proteizón de unha acrópole, e permitían en troques que os habitantes da ribeira morasen en aldeias abertas?

Coidamos difícile dar resposta a istas preguntas, anque sexa posíbele que un estudo de cada parroquia, levado por vieiros onomásticos e diplomáticos e encamiñada a esculcar a sua antiguidade e vicisitudes e a inquerir as causas do seu desenrolo e do seu debecer, poidera botar algunha luz sobre probrema tan intresante do noso pasado.

EMPRAZAMENTO.—Nin un soio castro dos oito catalogados, emprazase n-un cume de forte altitude, nin moito menos nas soás das serras limítrofes. Aséntanse pol-o contrario todos iles en outeiros mais ou menos ergueitos anque sempre de cota modesta e aveciñando a veigas vizosas ou a valgadas lenturentas. Eiquí como no resto de Galiza, a fortaleza do emprazamento sacrificouse â necesidade de ter a acrópole perto dos pasteiros do gado e das leiras que precuraba unha agricultura incipente.

Asín o Outeiro do Castro e os de Cameixa e Cidá, colocáronse por riba de regatos, asín os de Moldes, Corneda, Souteliño, Meimón e San Facundo, asentáronse â beira de searas e veigas que renden oxe boas seituras, sendo dino de nota especial o feito, estrano, en país tan pouco abandoso en castros, de apareceren tres de iles, os de Cidá, Corneda e Souteliño, tan perto que dende o segundo pódese chegar n-un coarto de hora a calquera dos outros dous.

Agrupamentos análogos foron citados no fascículo correspondente â terra de Celanova, e o mesmo caso vólvese dar agora cos tres castros denantes citados, que se situan no mesmo sistema montesío; un, o da Cidá n-un Contraforte setentrional case por completo eisento; outro, o de Corneda, no cume central mais prominente e o terceiro o de Souteliño no cabo do macizo que cai xa por riba do río de Brués. A importanza das fortificazóns de istes castros e o seu tamaño escruie toda idea de que algún de iles fora ô xeito de posto avanzado de outro, semellando pol-o contrario que se trata de acrópoles ou cividades pertencentes a coleitividás distintas que debían ter os seus respectivos dominios, a primeira, nas searas das parroquias de Cidá e de Ponte Irixo; a segunda nas veigas que se ollan â esquerda da estrada do Carballiño a Irixo e a terceira nos eidos de Brués, Xurenzás e A Almúzara.

FEITURA E GRANDOR.—Agás o castro de Cidá que presenta unha feitura moi alongada os restantes recintos castrexos teñen o xeito mais ou menos circolar ou ovalado, que son correntes en Galiza, estando pleamente xustificada a escepzón devandita pol-a forma de cume de monte â coal tiveron que axustarse os costrutores das fortificazóns.

No relativo ô tamaño compre destacar a mainitude do Castro de Souteliño, 206 X 193 metros, que o coloca entre os do grandor considerabele (Trelle, Buriz, Troña etc.), anque sen chegar âs proporzóns cistraordinarias de certos castros e citanías (Morgade, Samoedo, San Cibrán das Lás) que sobrepasan en bastantes metros aquelas cifras.

O tamaño meio dos castros carballineses é de 121 X 101 metros, números semellantes ôs que diu a meia da bisbarra de Celanova, (125 X 110) e sensibelmente superiores os da meia do Val de Vilamarín (90 X 60) cumprindose de iste xeito unha regra bastante xeneral que acusa tamaños maores nos acrópoles de rexions de flebe densidade castrexa, que nas de forte densidade, fenómeno que quizais ten a sua orixe en seren n-aquelas terras mais numerosas as coleitividaes políticas que tiñan os castros por centro.

DEFENSAS.—As dos castros recollidos n-iste fascículo son case de cote moi sinxelas, reducindose a terraprén (Cameixa) coroado nos mais dos casos (San Facundo, Corneda, Cidá, Outeiro do Castro e Meimón) por un parapeto oxe esmorenado en moitas partes, e seguido soio n-unha ocasión (Cidá) por un cativo antecastro.

Contraste vivo, con tal probeza defensiva, ofrecen as fortificazóns do castro de Souteliño que se ordean de unha maneira particular, que non é a típica en antecastro con recinto esterior axuntado ô interior anque sen cinguilo, nin tampouco é a de recinto duplice con duas áreas cercadas case concéntricas. Eiquí o recinto interior ocupa un

dos estremos do conxunto das fortificazóns e as obras esteriorés apeganse a il por unha banda e afastanse nas outras n-unha distanza considerabele. Debemos sinalar asimesmo a semellanza que iste dispositivo, pouco frecuente, ten co que ostenta a citanía de Morgade, unha das meirandes de Galiza e decir ainda que certas particularidás das defensas, coma son as interrupzóns dos dous fosos interiores na parte do norte, soio poden espricarse supondo que os portelos que deixaban abertos serían pechados con empalizadas ou con outras obras lixeiras.

En tres dos castros (Corneda, Cidá e Outeiro do Castro) pudose comprobar que os terrapréns e os parapetos teñen revestimentos de cachote en seco, que coidamos deben eisistir tamén nas outras acrópoles en que non foi posibele aprecialos esteriormente. O caso do castro de Cidá que non presentaba na sua superficie ningún cachote solto, e cuios muros e terraprés semellaban feitos de terra, aparecendo os revestimentos ôs poucos centímetros de escavazón, é singularmente istrutiva a iste respecto e levanos a coidar que en xeneral, todol-os recintos castrexos galegos, tiñan as suas obras defensivas, amparadas por paramentos de pedra.

AS PORTAS.—Soio duas óllanse craramente determiñadas; unha a do castro da Cidá, áchase flanqueada por dous ensanchamentos do parapeto que debían erguerse ô xeito de torres, desenroladas cara ô interior do recinto, deixando entre elas unha canella que se ensancha de fora a dentro. Iste tipo de porta, bastante corrente en Galiza, parez ser unha variante do de parapetos revisados, usual en Aliste e do que se alcontran asimesmo entre nós abondosos eisemprares.

A outra porta é a do castro de Souteliño e con respecto a ela compre que fagamos unha rectificazón do que queda dito na papeleta. A primeira vez que alá estivemos, no Agosto de 1927, a parte sul da área cercada, atópase coberta por unha millareira e por un toxal ben medrado, que impediron que as nosas observazóns poideran facerse ca necesaria crareza. Sospeitando que algunha particularidade dos fosos e parapetos houbera escapado â inspezón voltamos ô sitio no Setembre de iste ano e alcontrando seiturado o millo e rozada a toxeira, foinos doado comprobar que na nosa primeira visita incurriramos en mais de un erro, presentando en realidade a porta o aspecto e feitura eispresada no croquis adxunto (fig. 1). Vese n-ela como os dous fosos que coidabamos interrumpidos na banda do suloeste continuanse deica o sul bifurcándose o mais interior e facendo ambos un codo pronunciado.

Restituída tal disposizón defensiva â sua

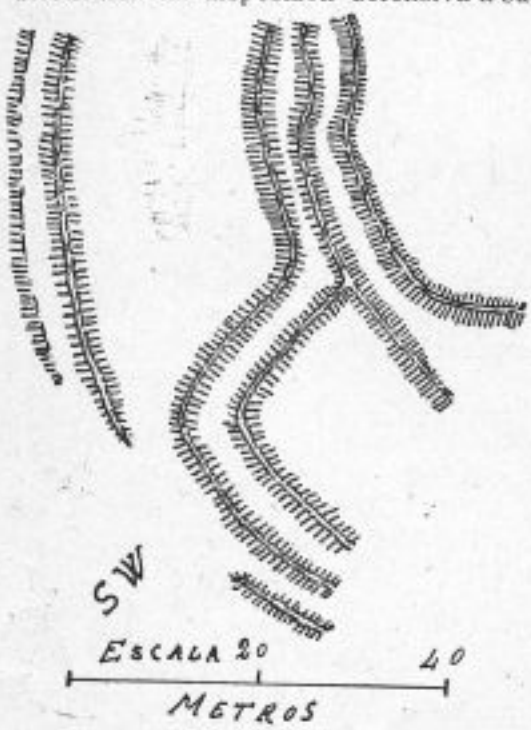

(FIG. 1.)

verdadeira ordeazón teñen que resultar duas entradas que avanzan unha cara ô norte e a outra cara o leste, adiantándose por canellas estreitas e dando paso somente ô recinto mais esterior, ô que viñan desembocar os fosos e parapetos que non dan por compreto a volta â área cercada. O valor militar de todas istas obras, que quizais aparecerá mais crara o día en que o castro sexa excavado, debía compretarse coma denantes indicabamos con empalizadas, seves de bimbio ou de polas entretecidas ou valados acidentaes de pedra.

O ABASTECIMENTO DE AUGAS.—Insistiremos nos puntos de vista xa espostos nos dous fasciculos denantes pubricados. O aproveitamento dos ríos ou regatos que pasan ô pé de algúns castros da terra do Carballiño tiña que sere ou imposibele, ou de unha grande dificultade no caso en que unha tropa sitiadora vixiara os movimentos das xentes refuxiadas na acrópole. Coidamos pol-o tanto que pra abastecerse cada castro da auga necesaria, debían ter dentro dos seus recintos ou fontes como unha da citania minhota de Briteiros, cuio tipo está por certo ainda vixente nas nosas aldeias, ou puzos como un descoberto en San Cibrán das Lás, ou pol-o menos reservoiros de grandor considerabele como o rexistrado no castro das Fontelas (Val de Vilamarín).

AS HABITAZÓNS.—En ningún dos castros catalogados ollamos superficialmente nin alicerces nin outro siñal nidio da eisistenza de casarellas de pedra. Fan así e todo sospeitar que as haxa no Castro de Cidá, o nome que xeneralmente é apricado pol-o pobo somente ás citanias e a grande cantidade de cachote que descobrimos ô encetar unha zanxa na parte central do recinto. No castro de Corneda, atópase asimesmo moito cachote solto que pol-a uniformidade conque se esparexe por toda a área cercada non semella procedere totalmente do parapeto esborrallado. O castro de Souteliño que pol-a sua maniude e obras defensivas imítase moito ás citanias, coidamos que debe tamén conter restos de habitazóns permanentes.

OS OBXETOS ASOELLADOS. — Redúcense ôs testos alcontrados no castro de Cameixa. Como xa dixemos na papeleta correspondente, algúns de istes anacos cerámicos son moi delgados e de pasta fina e ben escollida. Anque non poidemos ollar n-iles as siñás do torno coidamos que non son indíxenas e ainda sospeitamos que pertenzan á especie de cerámicas romanas con liñas pintadas de derivanza ibérica, que se atopan con algunha frecuenza nos castros do noroeste peninsuar.

Os outros testos, o mesmo os lisos que os decorados, son nidia e típicamente castrexos. Os circos concéntricos e o cordón en releve que ostentan tres de iles, son motivos de decorazón tan abondosos, que a sua presenza sinálase en casi todol-os castros e citanías que foron obxeto de algunha esprorazón.

Maor intrés presenta a testa con adornos riscados de liñas e triángulos. Ambos motivos son usuais e correntes na especie campaniforme e ainda as liñas paralelas cheas de pequenos riscos óllanse nos vasos de ista caste, das Pontes de García Rodríguez. Debemos pois apuntar un feito novo que fai relazón á perduranza da decorativa eneolítica na cultura norte dos castros, feito que por outra parte foi rexistrado xa nas estazóns minhotas de Belinho, Terroso, Guidoes, Vila do Conde, Briteiros, Coto da Pena.

A VECIÑANZA CON OUTROS XACIMENTOS ARQUEOLÓXICOS. — A terra do Carballiño é moi rica en mámoas, agrupándose as necrópoles de preferenza na mesma área montesia en que se agrupan os castros. Vázquez Núñez no seu artigo *Las Mámoas* (1) fala de tres situadas en San Facundo, de outras oito emprazadas perto do Carballiño e de duas que se erguían nos termos da parroquia de Cobas, parroquia na que asegún testimoio de Barros Sibelo eisistía un castro que non poidemos atopar apesares de ter recorrido na sua precura todol-os lugares que a costituen. Duas das mámoas emprazadas perto do Carballiño, foron esproradas aparecendo n-unha de elas, que contiña catro esteios da anta, un machado e unha goiva de pedra, unha punta de frecha de esquisto, seis facas de pederneira e dous testos cerámicos.

Na parte alta do concello de Boborás hai tamén numerosas mámoas. Unha de elas situada en Xendive, tiña anta con corredor inizado e deu ô ser esprorada un machado de esquisto e testos de un vaso de barro negro e liso. Como denantes dixemos o castro Meimón, áchase arrodeado de mámoas con anta, que asegún os labregos eran as garitas en que os mouros facían a centinela.

Non sabemos de ningunha vía romana,

(1) «B. de la C. de Monumentos» de Ourense, vol. I, n.º 20 Xuaio de 1901, pág. 332.

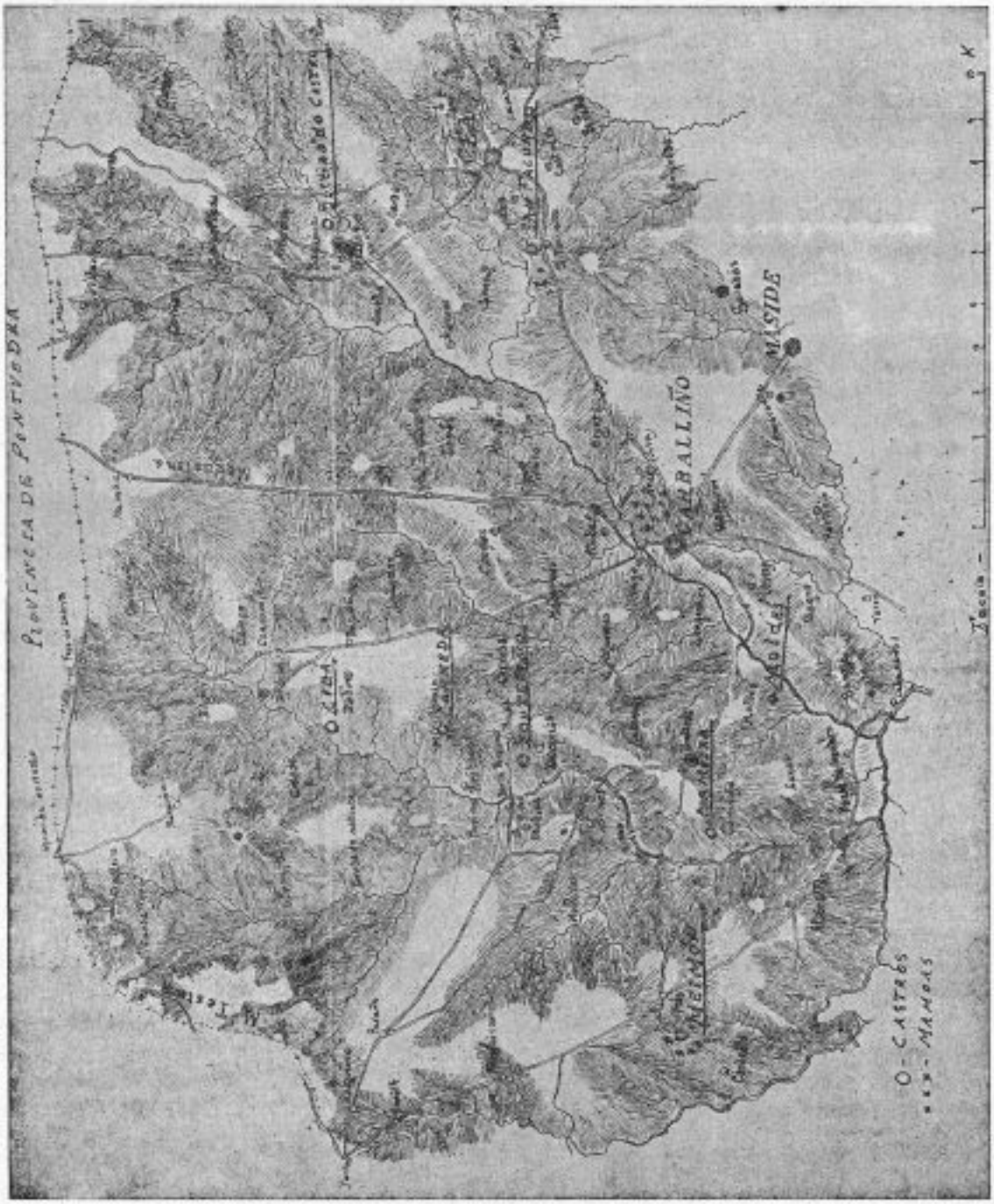
PENINSULA DE PONTEVEDRA
CARBALLIÑO
MASIDE
O CASTRO
MEIXIDE

principal nin secundaria que atravesase a terra do Carballiño e apesares de elo e do caracter itinerario que tivo a penetrazón da cultura dos conquistadores no noso pais, aparécesenos ista bisbarra como fortemente romanizada, debendo lembrarse pr'o caso as conduzóns de auga que se asoellaron en sitios próximos ô castro Meimón e ô Outeiro do Castro, as tégulas atopadas ô pé do Castro de Cameixa e os numerosos restos descobertos por baixo do de San Facundo, podéndose aínda engader a istes achádegos o de un forno feito con ladrillos bipedales que apareceu recentemente na mesma vila do Carballiño, ô facerse as obras de unha casa-escola e insistir acerca da siñificanza do epígrafe de San Facundo que é un dos seis únicos que se rexistraron na provincia de Ourense, alonxados mais de 5 kilómetros do trazado das vías.

Tal romanizazón non itineraria do país carballinés pode espricarse quizais pol-a eisistenza n-il de esprotazóns mineiras. Toda a bisbarra é en xeneral rica en xacimentos estamníferos, que afectan normalmente o xeito eluvial corrente en Galiza. A esprotazón de ista clás de xacimentos é posibele que se refiran os enormes desterros de Maside que diron lugar â formazón da lagoa que donou o nome â parroquia de Lago, as grandes canlles, que se conecen co nome de *grovas* e que se ollan â beira do Carballiño e n-outros sitios, e os puzos fondos e moi anchos que eisisten perto do castro de Cidá.

Un eisame deteñido de todos istes lugares e un análise das terras, é moi posíbele que chegaran a determiñar esactamente a verdadeira natureza de istas obras de desterro, cuia manitude e importanza son evidentes

CONSIDERAZÓNS FOLK-LORICAS

OS HABITADORES DOS CASTROS.— Dos oito castros catalogados n-esta bisbarra, cinco aparecen habitados pol os mouros consabidos, cos mesmos carauteres ouservados n-outros lugares: as suas *minas subterráneas,* as suas *eiras* e *garitas,* o *grao dado aos porcos,* o *millo posto a asoellar,* os seus *tesouros.*

Hai un caso no que se dan coma históricos. O informador semiculto afirma qu'estiveron alí douscentos anos, e que iso foi *enantes de viren os romanos e os cartaxineses.*

O ter estado douscentos anos, xa o temos atopado n-outro caso (Castro da Martiñá, no val de Vilamarín). Semella que os douscentos anos non é mais qu'unha espresión indicante d'un tempo moi longo. O labrego vive escrusivamente no presente, e calquera cousa ou acontecemento que pase dos cen anos, pérdese xa pra il na noite dos tempos, no recuado período de María Castaña, de cando as bestas falaban, de cando Noso Señor andaba pol-o mundo, da *alcheringa* dos australians, ise tempo histórico no que, pr'a xente non traballada pol-a cultura, resúmese e confúndese todo o pasado. D'eiquí que douscentos anos xa veñen ser unha duranza case incalculábele, pois non teñen dato concreto ningún a que referila. O peisano pode adequirir por tradizón e levar na memoria moitas referenzas históricas e leendares, algunhas das quales poden vir d'un pasado remotismo; mais il lèmbraas de cote sen cronoloxía, nen ausoluta, nen relativa; a tradizón popular non conserva ven as datas nen a orde dos acontecimentos.

Emporiso, non deixa de poder ter certo siñificado, se cadra, a posizón histórica dos mouros coma mais antigos qu'os romanos e cartaxineses (isto dos cartaxineses é un elemento erudito que se meteu eiquí), coma confirmatorio da identificazón dos mouros castrexos coa poboazón protohistórica de Galiza, ou sexa cos auténticos costrutores dos castros. Lembremos que xa no Outeiro de Vimiciros (bisbarra de Celanova) foi recollida a tradizón de teren os mouros sido botados dos castros pol-os romanos.

A BATALLA DE SAN FACUNDO.— N-outro caso, fálase da guerra tida contr'os mouros por San Facundo e San Primitivo.

Refírese esta lênda â batalla do Castro Anceo? É unha versión aumentada do martirio d'aquiles dous santos? É lembranza de un acontecimento histórico anterior? En todo caso, as figuras dos santos impuxéronse e atragueron a leenda ou tradizón, intervindo os mouros inevitábeles, sobre todo en caso de guerra cos cristiaos. Sabido é que a natureza, o lugar do martirio e a posesión dos verdadeiros corpos de San Facundo e San Primitivo, andivo en porfía antre Cea e Ourense por unha banda, e Sahagún por outra, e que pra moitos, o pleito está decidido a prol de Sahagún. Así e todo, se poidermos demostrar qa'esta leenda ten por base un acontecimento da vida dos Santos, cIo viria en certo xeito amostral-a tése de ter sido en Cea onde sofriron o martirio, e ser os que están a-Ourease os seus verdadeiros corpos. N-outro caso, teríamos diante personaxes estranos qu'atragueron unha leenda que tiña qu'estar formada enantes de se ter introducido alí o seu culto. O que pode dar luces é a data da primitiva fundazón da eirexa de San Facundo, que sendo posterior â batalla do Castro Anceo (coma será, con toda probabilidade) trai o poder ser esta a que deu nacencia â tradizón ou leenda, o que non podería ser, se se probara ter eisistido alí enantes d'aquil tempo, unha eirexa consagrada a San Facundo.

AS MOURAS DA FONTE. – As mouras qu'aparecen ispidas na fonte, ond'o Castro de San Facundo, len bran dende lego as fadas nórdicas, as tan soadas *ondinas* de Kabbalah chamada adulterina – por ter recollido vellas tradizós europeias que inseriu na doutriña hebraica– cecais mais que outras formas míticas que temos atopado nos nosos castros. Todos lembramos os contos en qu'o cabaleiro ou príncepe de rigor, solprende â ondina a se bañar na fonte. É o caso, ademais, das *xanas* d'Asturias, qu'algunhas veces aparecen d'iste xeito.

OS TESOUROS. – Atopamos eiquí o ouro que semella carbón, o peito d'ouro, o haber soterrado, a becerra de prata e a cabra d'ouro, e as famosas trabes.

En col do ouro que semella carbón—ou que se volve carbón n outros casos recollidos n-outras bisbarras– temos que ouserval-a constanza da asociación d'estas duas materias, que van de cote xuntas en contraposizón, coma se unha d'elas fora a mais nobre de todas e outra a mais ruín. Ora, dito así de feito, o carbón non é unha materia tan ruín, senón que pol-a contra, é útile. Compréndese o caso do Viso (Allariz) (1) en que se contrapón ao ouro o escremento de cabra; mais se non comprende tan ben que sexa o carbón. Ben é certo qu'o carbón non ten pra os peisanos a utilidade imediata que ten pra nós, xa que iles nono empregan, cociñando coma cociñan con leña; mais así e todo en moitos lados, nas serras, onde s'adican a preparalo e vendelo, comprenden ben o valor que ten. Ainda hai a asociación d'ideias do carbón e o lume, e sabido é qu'o lume é tido sempre coma nobre.

A razón debe estar na coor do carbón, na sua negrura, que por elo, contraponse â coor luminosa do ouro. O ouro ven repersentar en certo xeito, a luz – sabido é que os alquimistas consideraban o ouro coma luz en estado concreto, solidificada, coma si dixéramos, e elo debe responder a tradizós ben antigas. Namentras qu'a negrura do carbón ven ser com'unha concreción da treba, do oposto â luz. Isto todo radica probabelmente no incoscente. Coidamos que ten certa verosimillanza esta interpretazón.

AS TRABES D'OURO E D'ALQUITRÁN. – Preséntanse en tres casos: n un están as duas, n outro non queda mais que unha, no terceiro volvéronse duas antas, es duas d'alquitrán.

Ouservamos, pois, difrentes dexeneracións e desfiguramentos do mito, susceptibele aliás de moitas formas.

O PEITO D'OURO.—O caso referido é idéntico ao do *restrelo d'ouro,* que se refire n-esta mesma bisbarra, do qual costitúe unha variante. Responde â ideia d'usaren os mouros ainda os ouxetos e trebellos mais insinificantes, feitos de materia preciosa.

A CABRA E MAIS A BECERRA. – Hai eiquí duas cousas qu'ouservar:

1.ª O senso duplo do conto, duplo, quer-se dicir: un senso educativo-moral, qu'ou

(1) Véxase o noso traballo: *Da mitoloxía popular galega: Os mouros encantados*, en NÓS, n.º 43, pág. 12.

servamos moitas veces nos contos e leendas populares, cuia relazón, de cote chea d'intrés e d'efeito, especialmente nos nenos, é un dos recursos pedagóxicos espontáneos ou istintivos qu'o pobo emprega, e no que radica en gran parte o valor educativo que dá ao folklore o ilustre pedagogo italián Lombardo-Radice.

N-esta leenda atopamos, por eixempro, coma n-outras moitas, a cobiza castigada. O home escolleu na becerra porqu'era millor, de mais prezo qu'a cabra, e se se desfixese en ouro, mais ouro recollería; mais en castigo, desfíxose en prata, e non ganou tanto coma s'houbera escollido na cabra.

O outro senso é o que podemos chamar máxico ou cecais millor *esfinxico*, no que vemos obrar a lóxica estrana e inexorábele do outro mundo, â que se referira por certo Chesterton, n-un capídoo da sua *Ortodoxia*. O home, ao porse en contauto co-ise mundo, fica suxeito a aquela lóxica, mais coma nona comprende ben, ten qu'andar âs tecotaruxas, ao que boamente salla, e aterse aos resultados dos seus actos cuio alcance non pode midir. Escolleu a becerra cando debera escoller a cabra, porque asegún as suas ideias d'iste mundo, valía mais a becerra, e por consecuenza, tivose que conformar co-a prata en lugar do ouro. Ora, ben sabido é que pra moitos autores — Tylor, Wundt, Levy-Bruhl, etc—esta lóxica do outro mundo ven coincidir, pol-o menos en grande parte, co-a lóxica da mentalidade primitiva. E coma a esta lóxica estricta do outro mundo poderáselle apoñer todo, senon é a sua falla de coherenza, de consecuenza, d'encadeamento rigoroso d'ideias, de principio á concrusión, d'eiquí que poidéramos traguer a colación d'Henry Berr en col do rol xogado pol-a lóxica no desenvolvemento histórico do home. Ben se vé que na mentalidade primitiva a lóxica é moito mais pecha e inflexíbele qu'antre nós, e qu'o progreso do pensamento consistiría pol-o tanto n-unha meirande perceizón das escepcións d'apricazón dos principios, n-unha menor tendenza â xeralizazón, n-unha maor distinzón de casos, d'ordes e d'agrupamentos de feitos.

2.ª O viren as ideias d'ouro e de riqueza tan amiudo asociadas â repersentazón d'un becerro, que non deixa de lembrar o bibrico Becerro d'Ouro. Nos tesouros dos castros atopamos n-efeuto, becerros d'ouro, que se volven ouro ou prata; becerros-pantasmas; ouro pechado e cosido na pel d'un becerro, ou d'un touro, ou d'un boi. Esto debe vir de tradizós incalculabelmente antigas.

DESENCANTAMENTO DOS TESOUROS.—Atopamos eiquí a práctica corrente do libro e dos circos máxicos, d'orixe seguramente cipriánico.

O que ten de novo, é qu'en lugar dos tronos e tremer da terra qu'acontez n-outros lados cando se fan evocaciós, eiquí o poder evocado maniféstase na forma d'un gran vento. Sabido é qu'o esprito ten sido identificado co ar, e que de nomes dados a iste veñen as verbas *alma, ánima, pneuma, espríto*, non sendo raro qu'as potenzas invisibeles se presentan na forma de grandes ventos. Hai ademais unha relazón antr'os espritos e as perturbazós atmosféricas. Os druídas aseguraban que cando unh'alma d'outa categoría deixaba iste mundo (héroes, santos, sábeos), moviase unha forte tromenta, pois crebárase o equilibro do mundo, e os ventos viñan encher o valeiro qu'aquela y-alma deixara. Pra moitos pobos, os deuses da atmósfera teñen o rol principal, com'acontez con Zeus antr'os gregos, e con Indra en certos tempos e en certos meios da India.

Pois o demo, cecais herdeiro d'algús d'istes deuses, tamén pode mover os ventos cando sai do inferno obrigado pol-os conxuros.

Outro caso de tesouro desencantado por casualidade, é o da cabra e mais a becerra do apartado anterior.

E ningunha cousa mais atopamos no folk-lore dos castros da bisbarra do Carballiño.

Suscribase a

EL MOMENTO

Diario da noite

Linares Rivas, 50 **A Cruña**

OS HOMES, OS FEITOS AS VERBAS

PORTVCALE, Setembro-Outono, 1929.

SUMARIO: *Um bicentenario.—Claudio Manuel da Costa,* Manuel de Sousa Pinto.—*A Violeteira* (versos), Alberto d'Oliveira.—*Frei Gonçalo Velho e o fantástico 5.º centenario do descobrimento dos Açores em 1932,* Antonio Ferreira de Serpa.—*Dom Sebastião no Limoeiro,* Ernesto Suares.—*As insculturas rupestres de Lanhelas,* Abel Viana.—*Inéditos e autógrafos,* Claudio Basto.—*Vasco Fernandes, o «Grão Vasco»,* Maximiano Aragão.—*Estudo* (gravura) Margarida Costa.—*Varia: Portugal... na Holanda,* Albo de Oliva.—*P.º Jôao Luis Lourenço Loução,* F. Alves Pereira.—*Adagios portugueses e brasileiros,* Maria Portugal Dias.—*Xisto Lopes,* Emanuel Ribeiro.—*Bibliografia,* F. Alves Pereira, C. B., A. M., P. V., A. Scipião de Carvalho.—*Novidades.—Vida Académica.—Leilões de libros.—Res et Verba.*

Novembro-Dezembro, 1929.

SUMARIO: *Uma velha crença,* J. J. Nunes.—*O Angelus da noite* (versos), Fausto Guedes Teixeira.—*Inéditos e autógrafos,* Claudio Basto.—*Subsidios para o estudo das conseqüencias da analogia em portugués,* Rodrigo de Sá Nogueira.—*Glosas bárbaras* (versos), Jaime de Magalhães Lima.—*Eça de Queiroz* (escultura), Silva Govvea.—*Vasco Fernandes, o «Grão Vasco»,* Maximiano Aragão.—*Varia: Um passo dos «Lusiadas»,* C. Basto.—*Uma espada de antenas,* Abel Viana.—*José Relvas,* P. Vitorino.—*Portugal... na Holanda,* Albo de Oliva.—*Latino Coelho em seu bairro,* Severo Portela.—*Machados de bronce do Museu municipal do Porto,* R. de Serpa Pinto.—*Ainda o fantástico 5.º centenario do descobrimento dos Açores,* Antonio Ferreira de Serpa.—*Adagios portugueses e brasileiros,* María Portúgal Dias.—*Ortografía no Brasil.—In memoriam* (Maximiano Aragão, Freire de Andrade, Antonio José de Almeida, Columbano Bordalo Pinheiro, Georges Clemenceaú).—*Bibliografía,* C. B., P. C., Redação.—*Novidades.—Vida Académica.—Res et Verba.*

O INSTITUTO, Coimbra, 4.ª serie. volúme 7.º, número 1.

SUMARIO: *Sur André de Gouvea, principal du Collége de Guyenne,* Marcel Batailon.—*As paisagens de Goethe, até â ida para a Alsacia,* Dr. Ferrand P. d'Almeida.—*Subsidios para a historia religiosa do distrito de Bragança A orden III e a casa do fundador do convento de S. Francisco de Vinhas,* P.º Firmino A. Martins.—*Terra de Samta Maria, Cívicas Sanctæ Mariæ,* Aguiar Cardoso.—*De alguns artistas do Museu da Ajuda,* Julio Jesús.—*Les grands portugais de XV e XVI siécles,* Almirante Degony.—*Subsidios para Historia da musica em Portugal,* Sousa Viterbo.—*Bibliografía.*

Número 2.

SUMARIO: *Fernão de Alburquerque, governador da India era, em 1622, na India e em Portugal, o parente mais proximo de Afonso de Alburquerque,* José F. Ferreira Martins.—*Arquivo do confrario de Santo Elói do Porto.—Subsidios para a historia da curivesaria em Portugal,* Laurindo Costa.—*Correspondencia de Restauração,* Antonio Gomes da Rocha Madahil.—*Terra de Santa Maria,* Aguiar Cardoso.—*Des nouvelles recherches sur la sociologie des animaux,* Thorleif Schjesderup Ebbe.—*Choque anafilático,* Manuel Joaquim Costa.—*Varia.*

Número 3.

SUMARIO: *Dr. Costa Simões.—A Time-Honoured Mystery, from the Neno of Plato,* Grace Chis holm Young.—*Valor logico da flomlação na anafilaxia,* Manuel Joaquim Costa.—*Inscripções do Clausiro do Silêncio, em Alcobaça,* Vergilio Correia.—*Em volta do processo dos Tavoras,* Luis T. de Sampaio.—*Subsidios para a H. da musica em Portugal,* Sousa Viterbo.

BIBLOS, Coimbra, Julho e Agosto, 1929.

SUMARIO: Dr. Jose Maria Rodrigues, *Subsidios para a historia do descobrimento*

do Brasil.—Feirand d'Almeida, *O seculo XVIII e a paisagem alpestre antes do apparecimento da «nova Eloisa».*—Guido Baltelli, *Filippo Terzi.*—Manuel de Silva Gaio, *Pela ribeira do Mondego.*—Hubert Guillot, *Chateaubriand.*—J. J. Nunes, *Um problema literario: Quem foi o tradutor da «Vita Christi»?.*—*Libros recebidos.*—*Revista de revistas.*—P. José dos Santos Mota, *Metrica de Camões.*

Setembro-Outubro, 1929.

SUMARIO: Manoel de Sousa Pinto, *Romancistas brasileiros.*—Dr. Gino Marsi, *Due lettere inedite di D. João II a Lorenzo e Piero de Medici.*—Vergilio Correia, *A escultura em Portugal.*—Guido Battelli, *Il terremoto di Lisbona nelle memorie degli scrittori italiani contemporani.*—*Varia: Cursos de Ferias de 1929.*—P. Jose dos Santos Mota, *Metrica de Camões.*

Novembro-Dezembro, 1929.

SUMARIO: Mendes dos Remedios, *Lessing fabulista na literatura portuguesa.*—Vergilio Correia, *A escultura em Portugal.*—Angiolo Marcori, *Gustavo Adolfo Becquer.*—Antonio Cruz, *O lirismo na Literatura Portuguesa.*—Guido Battelli, *Note critiche di storia d'arte.*—Ernesto Donato, *«Os Reservados» da Biblioteca da Universidade de Coimbra.*—*Varia:* Cursos de Ferias.—*Bibliografia.*—*Revista de revistas.*—P. Jose dos Santos Mota, *Metrica de Camões.*

SEARA NOVA

SIGUE pubricando traballos d'intrés, como *A evolução espiritual de Antero*, de Joaquim de Carvalho, *A Ilha verde e vermelha de Timor*, de Alberto Osorio de Castro, *Para um evangelho de acção idealista no mundo real*, de Raul Proença, e as seizóns de costume. Carlos Parreira, ocupouse de Cocteau; Ferreira da Costa, d'Adam Mickiewier; Antonio Serrano, de Lessing. M. Rodrigues Lapa pubricou un traballo en col de *Misticismo e heresia nos trovadores galego-portugueses*. Gonçalo de Reparaz, unhas *Cartas peninsulares*, dinas de seren lidas. Ocúpase tamén dos traballos xeográficos de Otero Pedrayo.

BOLETÍN DE LA SOCIEDAD CASTELLONENSE DE CULTURA
Quadernos III a VI, 1929.

TRABALLOS principás: páxinas, dibuxos e artigos adicados ao pintor e escritor Ricardo Carreras; *Una excursión geológica al desierto de las Palmas*, por Vicente Sos Baynet; *El Concepto del «Derecho» en los «Furs»*, por Honorio García; sobre a Exposición artística de Morella, dialectología do Maestrazgo, Numismática, bibliófilos valencianos, etc., e unha recolleita folk-lórica de oracións populares.

Imp. NÓS, Linares Rivas, 50. A CRUÑA.

F. ROMAN E SACO

DROGUERIA e FARMACIA

Pereira, 19 — OURENSE — Teléfono 28

A hixiene nos nenos

é a garantía da sua saúde física e moral o día de mañá.

No diario aseo dos nenos emplee o **"Jabón Sales de la Toja"**, único que ás suas altas calidades meicinás xunta toda a finura e prefume d'un xabón de tocador.

Contribuie ó perfeito desenrolo das criaturas e evita o perigo da escrófula e o raquitísmo.

JABÓN LA TOJA

ÚNICO EN EL MUNDO

O Xabrón da Toxa é o mellor. Honra á Galicia no mundo enteiro

P A R D O

ÓPTICO CENTÍFICO

Preguntoiro, 32 — SANTIAGO

San Andrés 50 — A CRUÑA,

CASA EISCRUSIVAMENTE ADICADA A ÓPTICA CENTÍFICA

FOTOGRABADO

Si quer qu'os seus fotograbados sexan o mais perfeito posibres, convenlle envialos aos

Talleres de fotograbado ESPASA-CALPE S. A.

Rios Rosas, 24-Apartado, 547 MADRID

Droguería e Farmacia

LUIS FÁBREGA

Progreso, esquina a Luis Espada

OURENSE

MERQUE VOSTEDE

Plumeiros **RAFIUM**

De mais dura qu'os de pruma e limpeza millor. Vendese en todol'os establecimentos do ramo

Andrés Perille - OURENSE

BODEGAS GALLEGAS, PEARES E OURENSE

Viños finos de mesa: Tinto TRES RIOS, Blanco BRILLANTE

LOS GALLEGOS blanco e tinto

Macia e Valeiras, Apartado 18 - Ourense

Sanatorio Quirúrgico de San Lorenzo

SANTIAGO DE GALICIA

DE LOS PROFESORES

D. Fernando Alsina — CIRUJANO

y

D. Antonio M. de la Riva — GINECÓLOGO

Establecimento dotado de todol-os elementos que exixen a terapéutica e a hixiene modernas, situado nas aforas da poboazón, moi cerca do pasco da Ferradura

Teléfono número 195

Pra detalles, calquera dos Direitores ou o Médico interno